

मूल्यवर्धित शिक्षण आणि अभ्यासपद्धती - तंत्रकौशल्य विकासाचा राजमार्ग

कुशल मनुष्यबळ ही काळाची गरज आहे. कुठल्याही राष्ट्राचा विकास हा त्याकडे असलेल्या कुशल मनुष्यबळावर अवलंबून असतो . तसेच देशाची अर्थव्यवस्था बळकट करण्यासाठी औद्योगीकरणाचा आणि पर्यायाने कुशल मनुष्यबळाचा मोठा वाटा आहे. या सर्वांचा विचार करता, हे कुशल मनुष्यबळ निर्माण करण्यासाठी आपल्या शिक्षणपद्धतीतच त्याप्रमाणे आवश्यक असलेल्या बाबी समाविष्ट असणे अनिवार्य आहे . सध्या प्रचलित असलेल्या शिक्षणपद्धतीत, या बाबींचा समावेश तुरळक प्रमाणात आढळतो. मूल्यवर्धित शिक्षणव्यवस्था ही जशी विद्यापीठ आणि महाविद्यालयांची जबाबदारी असते , त्याचप्रमाणे मूल्यवर्धित अभ्यासपद्धती ही शिक्षक आणि विद्यार्थी यांची संयुक्त जबाबदारी आहे.

तंत्रशिक्षण ही रोजगार आणि व्यवसायाभिमुख शाखा आहे . या शाखेचा अभ्यास करताना काही विशिष्ट गोष्टींचा समावेश अभास्क्रमात असणे आणि विद्यार्थ्यांनी त्याचा अभ्यास करणे अनिवार्य आहे . तंत्रशिक्षणातून विकसित होणारे ज्ञान , कौशल्ये आणि यशप्राप्तीसाठी पुढील त्रिसूत्री महत्वाची ठरते.

सर्वात पहिली आणि महत्वाची गोष्ट म्हणजे प्रात्यक्षिक दृष्टीकोन . एखादा विषय शिकतांना किंवा शिकवितांना त्याचे व्यावहारिक जीवनातले स्थान आणि उपयोजन (application) कसे होईल यावर भर देणे सर्वात महत्वाचे आहे . यासाठी शिक्षकांनी मॉडेल्स , स्लाईड्स एनिमेशन, व्हिडीओज, इ. पद्धतींचा वापर करणे महत्वाचे ठरते. याला भर म्हणून त्या विषयाशी संबंधित उत्पादन / प्रक्रिया उद्योगाला भेट देऊन त्याचे महत्व , व्याप्ती, उपयोजन अधिक प्रभावीपणे विद्यार्थ्यांसमोर सादर करता येऊ शकतात. नाण्याची दुसरी बाजू म्हणजे, विद्यार्थ्यांनी अभ्यास करताना तर्कशास्त्राचा वापर करून विषय समजून घेणे अत्यंत महत्वाचे आहे . अशाप्रकारे अभ्यास केल्यास आपल्याकडे असलेल्या ज्ञानात भर पडते . ज्ञानात पडणारी भर म्हणजेच कौशल्य विकासाचा पाया आहे. घोकमपट्टी करणे टाळले पाहिजे. घोकमपट्टी करून फक्त परीक्षेत चांगले गुण मिळू शकतात; नोकरी नाही!!!

दुसरी महत्वाची गोष्ट म्हणजे आपण शिकत असलेल्या अभ्यासक्रमाचा आणि कौशल्यविकास याचा ताळमेळ बसविणे . कौशल्यविकासासाठी आवश्यक असणाऱ्या सर्वच गोष्टी अभ्यासक्रमातून पूर्ण होऊच शकतात असे नाही. यासाठी स्व-अभ्यास, मेहनत, चिकाटी, जिद्द यांची आवश्यकता असते. त्याच बरोबर उद्योगजगताची गरज आणि त्याअनुषंगाने आपल्या आवडीच्या क्षेत्रात काम करण्यासाठी आवश्यक असणारे कौशल्ये ओळखून ते विकसित करण्याच्या दृष्टिने मानसिकता तयार करणे आणि जाणीवपूर्वक प्रयत्न प्रत्येक विद्यार्थ्यांने केला पाहिजे.

तसेच त्याला यासाठी आवश्यक असणाऱ्या पायाभूत सुविधा उपलब्ध करून देणे, ही शिक्षक, महाविद्यालय आणि विद्यापीठ यांची संयुक्तिक जबाबदारी आहे. सध्या, यासाठी केंद्र आणि राज्य पातळीवर सरकारतर्फे अनेक महत्वाकांक्षी योजना राबविण्यात येत आहेत.

तिसरी गोष्ट म्हणजे प्रयोगशिलता, सातत्य आणि विविध विद्याशाखांचा उपयोजित अभ्यास. आजमितीला आपल्या देशातील अनेक उद्योगांमध्ये तंत्रशिक्षणाच्या विविध विद्याशाखांचा अंतर्भाव आहे. आपल्या विद्याशाखेव्यतिरिक्त इतर शाखांची मूलभूत माहिती असणे आवश्यक आहे. इतर शाखांची माहिती आपल्या काय उपयोगाची? असा दृष्टीकोन आपल्याच प्रगतीच्या वाटेत अडथळी ठरू शकतो, हे महत्वाचे. स्वयंचलित (Automation) उत्पादन आणि प्रक्रिया उद्योग, दूरसंचार, सौरऊर्जा, स्थापत्य अशा अनेक महत्वाच्या क्षेत्रांमध्ये विविध प्रकारच्या अभियंत्यांची आवश्यकता असते. अशावेळी आपल्याकडे असणाऱ्या ज्ञानाच्या आणि कौशल्यांच्या बळावर आपली आणि पर्यायाने उद्योग जगताची प्रगती निश्चितपणे होते. तसेच अशा प्रकारचे अष्टपैलू ज्ञान असणाऱ्या अभियंत्यांची वेगाने पदोन्नती होऊन, अगदी तरुण वयातच मोठी पदे भूषवणाऱ्या अनेक अभियंत्यांची उदाहरणे आपल्यासमोर आहेत.

अशाप्रकारे शिकविले जाणारे आणि आत्मसात केले जाणारे मूल्यवर्धित तंत्रशिक्षण सध्याची प्रचलित असलेली शिक्षणव्ययस्था, अभ्यासक्रम आणि उद्गोग जगताची नेमकी गरज यांतील अंतर कमी करण्याचा राजमार्ग नक्कीच ठरू शकतो.

देवदत्त गोखले
गोखलेज अडव्हान्सड ट्रेनिंग इन्स्टिट्यूट,
जळगाव